

ОСОБЛИВОСТІ МІЖПОКОЛІННЕВОГО КОНФЛІКТУ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ДРАМАТУРГІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ — ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ (НА МАТЕРІАЛІ П'ЄС Х. ФУТА, П. ДЖОУНСА ТА С.Е. ГУРДЖИСА)

Гайдаш А.В.,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Тимошенка, 13-Б, м. Київ, Україна, 04212
a.haidash@kubg.edu.ua
ORCID iD 0000-0001-8200-2875

Актуальність вивчення проблеми взаємодії літніх батьків та дорослих дітей середнього віку зумовлена інтересом до питань старіння в контексті літературознавчої геронтології. З'ясування особливостей розриву між поколіннями дозволяє краще зрозуміти складнощі пізнього геронтогенезу та повніше визначити геронтопортрети дійових осіб у творах для сцени. Метою статті є дослідження у діахронічній перспективі особливостей міжпоколінневого конфлікту в п'єсах «Подорож до Баунтіфула», «Найстаріший випускник» та «Між берегом і божевіллям». Ці тексти демонструють дієвість амбівалентної моделі «солідарність-конфлікт» у родинних стосунках між літнім батьком/матір'ю та молодшим поколінням. Подорож, в прямому і переносному сенсі, сприяє самоствердженню протагоністів проаналізованих п'єс.

Ключові слова: міжпоколінневий конфлікт, солідарність-конфлікт, подорож, літній персонаж, самоствердження, пізня зрілість.

Гайдаш А.В.

Особенности межпоколенческого конфликта в американской драматургии второй половины ХХ — начала ХХІ столетия (на материале пьес Х. Фута, П. Джоунса и С.Е. Гурджиса)

Актуальность изучения проблемы взаимодействия пожилых родителей и взрослых детей среднего возраста обусловлена интересом к вопросам старения в контексте литературоведческой геронтологии. Выяснение особенностей разрыва поколений позволяет лучше понять сложности позднего геронтогенеза и полнее определить геронтопортреты действующих лиц в произведениях для сцены. Целью статьи является исследование в диахронической перспективе особенностей межпоколенческого конфликта в пьесах «Путешествие в Баунтифул», «Самый старый выпускник» и «Между берегом и безумием». Эти тексты демонстрируют действенность амбивалентной модели «солідарность-конфлікт» в семьях между пожилым отцом/матерью и младшим поколением. Путешествие, в прямом и переносном смысле, способствует самоутверждению протагонистов проанализированных пьес.

Ключевые слова: межпоколенческий конфликт, солідарность-конфлікт, путешествие, пожилой персонаж, самоутверждение, поздняя зрелость.

A. Gaidash

Specifics of intergenerational conflict in modern American drama (a case study of *The Trip to Bountiful* by Horton Foote, *The Oldest Living Graduate* by Preston Jones, *Between Riverside and Crazy* by Stephen Guirgis)

The subject of the paper is the way of tackling late adulthood in terms of intergenerational conflicts in three plays of modern US drama. In the framework of literary gerontology, the author of the article studies current views on the subject provided by British scholars (M. Hepworth, M. Mangan, J. King). A sociological perspective suggests a methodological instrument of the solidarity-conflict model as an emergent construct of intergenerational ambivalence (Giarrusso, Bengtson, Lowenstein). The topic of the research is the study of specifics of intergenerational relationships between aging parents and their adult children in plays by Horton Foote, Preston Jones and Stephen Guirgis. The topic is relevant to the increasing interest to the aging studies. The goal is to understand better the difficulties of late adulthood in intergenerational conflicts and the ways of their solution. The thorough analysis of the texts in question demonstrates the efficiency of the solidarity-conflict model in the system of characters. Some elderly protagonists (Carrie Watts and Walter "Pops") take journeys literally and psychologically. On the basis of Waxman's concept of Reifungsroman

the author of the article claims that metaphorical journeys lead the main characters to self-development and self-knowledge in their old age. The methods used in the paper are mixed: historical data processing, analyses of interdisciplinary resources (literary gerontology, social gerontology, age studies, age psychology, etc). The innovative solution is to apply an interdisciplinary approach to close reading of drama texts. The results can be practical for classes of US literature and social gerontology. The findings of the paper inform of the intergenerational interaction on behalf of older parents in their widowhood. A promising application will be to study the specifics of intergenerational conflicts beyond the context of the family: e.g., in the professional ambience provided by the play "First Monday in October" by Lawrence and Lee.

Key words: *intergenerational conflict, solidarity-conflict, journey, elderly character, self-affirmation, late adulthood.*

Вступ. У рамках філософії похилого віку «проблема негативного сприйняття старості іншими поколіннями полягає не стільки в негативних проявах фізичної старості, скільки у протиставленні “ми — вони” за ознаками відмінності в образі думок, цінностях, ідеалах. Бурхливий розвиток цивілізації збільшив між поколіннями розриви такого роду, роблячи їх усе менш переборними. У минулі епохи наступність поколінь забезпечувало сприйняття й ставлення молоді до старості як до майбутньої моделі власного літнього віку. Сьогодні типи взаємодії між поколіннями носять інший, набагато більш конфліктний характер» [4, 207]. Про це також свідчить О. Смолькін, визначаючи повсякденні міжпоколінневі конфлікти як поширене явище. Стереотипне сприйняття старих людей, «які страждають», соціолог пояснює ейджизмом або системою дискримінації, узаконеної в суспільній свідомості [3, 110].

Актуальним є вивчення порушення зв'язків між поколіннями на матеріалі художньої літератури, в тому числі і драми, оскільки цей рід літератури часто є своєчасним індикатором соціальних, економічних та мистецьких потреб суспільства. В американській драматургії спільним знаменником п'єс із міжпоколінневим конфліктом (далі — МК) є гетеротопія американської родини. Цей тип конфлікту репрезентований на прикладі як подружніх пар, так і самотніх літніх персонажів. Соціологи-геронтологи (В.Л. Бенгтсон, Р. Г'ярруссо, А. Ловенстайн) підкреслюють продуктивність амбівалентної моделі «солідарність-конфлікт» у родинних стосунках між літніми батьками та молодшими поколіннями. Ця модель дозволяє краще зрозуміти складнощі старших людей та їхніх дорослих нащадків, зокрема «змішані і суперечливі почуття» обох генерацій [7, 419]. На основі теоретичної концепції амбівалентності (яка передбачає співіснування позитивних і негативних елементів в межпоколінневій взаємодії) дослідники стверджують, що у період пізньої зрілості батьки більш сприятливо відносяться до своїх дорослих дітей, тоді як у відношенні дорослих дітей до своїх літніх батьків переважають амбівалентність і дисгармонія [7]. Оскільки публікації з вивчення міжпоколінневих конфліктів у драматургії США відсутні, **метою**

статті є простежити особливості репрезентацій МК у знакових американських п'єсах другої половини ХХ та початку ХХІ ст. Досягнення мети передбачає розв'язання низки **завдань**: впровадити в український літературознавчий обіг поняття міжпоколінневого конфлікту; ознайомити українське академічне середовище з текстами та персоналіями Х. Фула, П. Джоунса, С.Е. Гурджиса з позицій літературознавчої геронтології; з'ясувати основні геронтологічні маркери літніх персонажів та їх семантичну наповненість у контексті МК та його вирішення у творах «Подорож до Баунтіфула», «Найстаріший випускник» і «Між берегом та божевіллям».

Критичний огляд літератури. Розрив між цінностями поколінь або проблема літніх батьків і їх дорослих дітей є рушієм драматичної дії значної кількості п'єс з віковими аспектами старіння в драматургії США ХХ–ХХІ ст. Проте досліджень, присвячених проблемі батьків та дітей, в американських творах для сцени з віковими аспектами старіння бракує. Існують розвідки британської літературознавчої геронтології, представники якої [10; 12; 15] звертаються до англійського красного письменства, вивчаючи моделі розриву між поколіннями переважно в соціокультурному контексті. Зокрема, на матеріалі комедійного серіалу «Степто і син» (1962) М. Менген висновок про політичне підґрунтя МК в родині літнього батька та сина середнього віку: з одного боку, конфлікт виникає у старшої людини довоєнної генерації із представником післявоєнного покоління, який ідентифікує себе із новим соціальним порядком. З іншого боку, розкол, спричинений протистоянням між «підвищенням соціальної мобільності та вимогами соціальної відповідальності за літніх людей» [15, 111]. Міжгенераційне загострення у 1960-х вбачає також Дж. Кінг, зосередивши увагу на соціальних рухах у Британії та США. На відміну від етнічних і статевих відмінностей, у західному суспільстві проблеми віку ігнорували: тоді як розмежування поколінь стало об'єднуючим чинником для багатьох (жінок), для інших (жінок старшого віку) — це спричинило відчуття виключення [12, 64]. На прикладі романів Доріс Лессінг та Тоні Моррісон Дж. Кінг аналізує розрив поколінь між різними генераціями жіночих персона-

жив. Слід згадати розвідку Р. Маерхофер, в якій авторка на матеріалі американської жіночої прози висновує про вирішення МК та становлення літньої ідентичності через розрив сімейних зв'язків [14, 131].

Методологія дослідження. Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань використані наступні *методи* літературознавчого дослідження: *культурно-історичний метод*, за допомогою якого вибудовується траєкторія розвитку дискурсу старіння в текстах для сцени американських авторів; *типологічний метод* для вивчення діахронних аспектів літературних взаємин, а також співвіднесення літературних явищ драматургії у синхронії для встановлення тематичних, образних, жанрових, стильових подібностей або відмінностей, що дозволяє об'єднати корпус текстів п'єс, що належать до різних культурно-історичних періодів літератури США; окремі положення *теорії драми* застосовано для інтерпретацій драматичного конфлікту, композиційної побудови, персонажної сфери та інших аспектів драми, необхідні для розгляду п'єс із віковими аспектами старіння; метод *«ретельного прочитання»* використаний для аналізу семантико-поетикальних особливостей обраних творів для сцени.

Результати дослідження та обговорення. Повсякденні міжпоколінні конфлікти є сюжетотворчим чинником у драмі «Подорож до Баунтіфула» («The Trip to Bountiful»). У 1953 році відбулася прем'єра телеспектаклю за п'єсою Хортон Фута «Подорож до Баунтіфула», після успіху якого через 8 місяців твір було поставлено на Бродвеї, а у 1985 р. був знятий художній фільм. На початку XXI ст. за п'єсою продовжують успішно ставити театральні вистави колективом «Peter Norton Space» (2005) та «Stephen Sondheim Theatre» (2013); крім того, в 2014 р. телеканал «Lifetime» випустив римейк фільму. Актуальність твору в тому, що він присвячений темі «батьків і дітей» та проблемі самоідентифікації, яку вирішує літній персонаж. Після того, як минає молодість із її вірою в необмежені можливості та світле майбутнє, дорослість із її наполегливою працею та намаганням зреалізувати свої амбіції, настає період, коли, не досягши бажаного, людина ностальгічно звертається до минулого й знаходить у ньому притулок і сховок. Власне п'єса Фута й присвячена такій втечі у минуле.

Його героїня, літня мешканка Х'юстона Керрі Воттс, мріє повернутися назавжди у Баунтіфул — місто своєї молодості. Цій жінці доводиться зустрічати старість зовсім у кепських умовах — у непорозумінні із молодшим поколінням, а її історія, яка рухає сюжетом п'єси, переважно є історією жалю за своїм минулим. Однак пасивна модель поведінки Керрі, яка безрезультатно просить сина відвезти її в рідне місто й покійно зно-

сить ейджистські висловлювання своєї невістки, у кульмінаційний момент змінюється переходом до рішучих активних дій.

Старість Керрі Воттс безрадісна. Вона мешкає разом зі своїм сином і його дружиною у двокімнатній квартирі. Син Керрі, Луді Воттс, важко працює, але йому все одно не вдається забезпечити родину, він боїться просити підвищення зарплати, а тому пенсія матері йде на покриття витрат. Луді не хоче згадувати про своє дитинство, проведене в Баунтіфулі, бо для нього це б означало згадати про пору амбіцій і мрій, яким так і не судилося справдитися. Його дружина, Джессі Мей, також категорично не хоче згадувати про минуле, бо це б означало згадати, що вона бездітна. Її цікавлять лише приземлені речі — журнали мод, Кока-Кола і можливості періодично відвідувати салон краси. Вона не поважає свекруху й вважає її тягарем, хоча пенсія старої дає їм змогу зводити кінці з кінцями. У такій атмосфері Керрі Воттс живе ось уже 15 років, страждаючи від диктату Джессі Мей. Головна героїня не має власної кімнати, не може співати релігійні пісні, бо вони дратують її невістку, не має ні онуків, ні власних грошей. Тож не дивно, що літня жінка ідеалізує своє минуле. Баунтіфул, колись процвітаюче місто, де вона виросла, стає для неї символом мирної молодості, коли всі ставилися одне до одного з турботою і любов'ю, а майбутнє було сповнене яскравих надій і можливостей.

Втеча в минуле, за М. Єрмолаєвою, є типовою для багатьох літніх людей, які не можуть змиритися із змінами, які відбуваються з віком в їхньому тілі, соціальному статусі, в родині тощо [1, 266]. Тому у старості люди з такою теплою розповідають історії з минулого, із жалем наголошуючи, що «тепер все вже не так». Це свідчить про втечу психологічну. Однак Керрі Воттс, для якої все минуле зосередилося в одній географічній точці, наважується на реальну втечу: вона подорожує автобусом до місця, де вона зростала. Важливим є навіть не сам факт її приїзду в Баунтіфул (міста вже і немає в автобусних маршрутах), а її подорожування в минуле, яке відбувається як у подієвому сюжеті п'єси, так і у внутрішньому світі протагоніста. Важливими віхами її подорожі стає ведення перемовин щодо поїздки, які змушують її згадати свої колишні навички; ситуації, в яких вона змушена перебороти недовірливість, властиву її віку, і поклатися на незнайомців, аби дістатися своєї мети (продавця квитків, станційного службовця, шерифа та ін.). Коли врешті вона зустрічає Тельму, молоду солдатську вдову, й згадує свою померлу доньку, вона також віднаходить частину себе, яку втратила за 15 років у задушливій атмосфері маленької квартири, і нарешті переконується, що вона не стала тією «старою сварливою жінкою», якою себе хоч і називала, але так

боялася стати. У кожній із цих ситуацій Хортон Фут змушує свою героїню переборювати певний страх, властивий її вікові, або ілюзію.

Найбільшою ж ілюзією старої жінки виявляється сам Баунтіфул. Назва міста дуже символічна. У перекладі з англійської Bountiful означає «щедрий, рясний». Саме такими пам'ятала Керрі Воттс своє минуле й це місто. Але виявляється, що це всього лише примара: коли вона приїжджає, то дізнається, що в Баунтіфулі помер останній мешканець, а її колишня оселя перетворилася на напівзруйновану пустку. Показово, що Керрі все ж вдається знайти для себе вихід із цієї кризи, який дає їй змогу повернутися до родини і зберегти власну гідність: вона врешті приймає те, що все людське плинне, вічними ж є «земля, птахи, сонячне світло й запах морського бризу» [16].

Втеча Керрі викриває ейджистські стереотипи США середини ХХ ст. У пошуках свекрухи на автостанції Джессі Мей звертається до поліції:

ЛУДІ (*нападає на Джессі Мей*): Як ти могла до них звернутися!

ДЖЕССИ МЕЙ: Змогла, і вони сказали, що швидше за все вона намагалася таким чином привернути нашу увагу, і що ми повинні повернутися додому і не звертати взагалі на неї увагу.

ЛУДІ: Як же я піду додому без мами...

ДЖЕССИ МЕЙ: У поліції сказали, що у них сотні таких справ щодня. Сказали, що таке часто відбувається між молодими і старими [6, 33–34].

Наведемо пояснення О. Смолькіна в контексті реакції державної служби в п'єсі Фута: «літні люди розглядаються як заручники існуючої соціальної системи... Деякі із засобів, за допомогою яких вони намагаються вирішити свої проблеми, викликають у оточуючих неприйняття і негативно позначаються на їхньому соціальному статусі» [3, 110].

П'єса завершується тим, що стару жінку забирають з Баунтіфула син і невістка. Керрі Воттс здійснила паломництво до місць своєї молодості й виявила, що все вже давно в минулому — від них майже нічого не залишилося. Але героїня реалізувала свою багаторічну мрію. У драматичного твору оптимістичний фінал: Луді визнає, що був неправий, коли ігнорував прохання матері відвезти її на батьківщину. З подорожжю матері змінюється і син - зважившись попросити підвищення зарплати, він досягає успіху. Більше толерантності демонструє і невістка. Луді примиряє маму і дружину. Керрі повертається до свого повсякденного життя, щоб по-іншому будувати сімейні стосунки, тому що їй вдалося змиритися із плинністю життя і з самою собою. Подорож до Баунтіфула підживлює самопізнання головної героїні і формує її майбутнє.

У контексті МК соціальний простір драми демонструє активну динаміку старіння Керрі Воттс: з одного боку, вона економічно залежна від своєї невістки та сина (хоча насправді вони проживають на її пенсію) і повинна залишатися з ними, адже їй більше нікуди піти. З іншого боку, конфлікти з Джессі Мей, спровокувавши внутрішню кризу головної героїні, підштовхнули її до рішучих дій, які повернули персонажу почуття власної гідності і задоволення. Можна стверджувати, що подібні стосунки відповідають концепції амбівалентності моделі «солідарність-конфлікт» в сім'ях з літніми батьками і дітьми середнього віку. Додамо, що хоча конфлікт сам по собі є природною і неминучою формою людських взаємин [13, 407], психогеронтологія вважає безконфліктність однією із заповук довголіття [2, 50, 74, 102] (в одній з реплік Керрі Воттс оптимістично заявляє, що збирається дожити до свого 100-річчя).

Драматург конструє модель МК в тісній взаємодії з метафорою подорожі, наділеною, як нам бачиться, деякими рисами паломництва. У контексті літературознавчої геронтології доречно згадати метафору подорожі, що лежить в основі жанрового різновиду *Reifungsroman* або роману зрілості, розробленого американською дослідницею Барбарою Фрей Ваксман у монографії «Від домашнього вогнища на відкриту дорогу» (на матеріалі прози англомовних письменниць). Подорож виконує роль своєрідного квесту, що підштовхує літнього персонажа до самопізнання, активного майбутнього, відкриття власного Я. У таких творах літні персонажі подорожують в прямому і переносному сенсі. Їх подорожі наповнені пригодами і поступовим розумінням самого себе [17, 75].

У подорожі, яка стає найбільшою пригодою за багато років немолодої жінки, Керрі частково знаходить почуття самостійності. Спогади, що формують її монологи, кажуть про внутрішню потребу переосмислення життя. Подорож Керрі на батьківщину в метафоричному сенсі стає формою звільнення героїні від нерозв'язних старих конфліктів (зокрема, від гіркоти по відношенню до батька за те, що їй довелося вийти заміж за нелюба). За допомогою численних ремінісценцій Керрі розкриває і аналізує своє минуле. У результаті своєї «втечі» героїня набуває більше життєвої мудрості. У певному сенсі «подорож до Баунтіфула» набуває рис мирського паломництва, що несе терапевтичний ефект для протагоністки. Зауважимо, що ще жителі американських колоній широко використовували метафору духовної подорожі: «мотив паломництва у ворожому оточенні нагадував пуританам, що подорож можлива за умови самовдосконалення на шляху до святого призначення» [5, 35]. Керрі «очищається» від ілюзорної віри у благополуччя життя в Баунтіфулі й готова по-новому будувати відносини з чле-

нами своєї сім'ї. Не лише подорож, яка сприяє самостійності в прийнятті рішень, а й відсутність партнера у головній героїні звільняє її від очікування будь-якого схвалення у різних питаннях. Більш того, кінець шлюбу з нелюбим полегшує вдівство літньої жінки (Керрі не ділиться спогадами про чоловіка, хоча ремінісценції про подружнє життя є однією з характерних особливостей *Reifungsromane*, за Б. Ваксман [17, 100]).

Подібно до Керрі Вотс з драми «Подорож до Баунтіфула», протагоніст п'єси Престона Джоунса «Найстаріший випускник» («The Oldest Living Graduate», 1976) мешкає разом зі своїм дорослим сином та невісткою, у яких немає дітей. Найстаріший випускник першого випуску Військової академії ім. Мірабо Ламара (вигаданий учбовий заклад) у тегаському місті Гальвестон — 75-річний полковник Дж.С. Кінкейд. І подібно до героїні Хортон Фута, полковник перебуває у стані міжпоколінневого конфлікту із молодшим поколінням Кінкейдів.

Дія драми П. Джоунса відбувається у 1962 р. у неіснуючому Бредлівіллі, «мертвому містечку західного Техасу на великій, мертвій західно-техаській прерії» [11, 9]. Оскільки ідентичність літніх людей «формується відповідно до місця їхнього проживання» [10, 77], вбачаємо у заданому хронотопі конструювання відчуження та порожнечі, які стереотипно асоціюються зі старістю.

Передісторія персонажа зображена у розлоному описі дійових осіб перед експозицією: «Старий полковник Дж.С. Кінкейд прикутий до інвалідного візка. Він народився в 1887 році на ранчо і з дитинства насолоджувався комфортним життям, які забезпечували худоба та бавовняна імперія батька. Він закінчив Військову академію ім. Мірабо Б. Ламара та Техаський університет, обравши військового кар'єру. Полковник служив на Філіппінах, в Мексиці, і, нарешті, у Франції під час Першої світової війни. Його блискуча військова кар'єра на Філіппінах обірвалася у французьких окопах. Техаський довідник пише: «Полковник повернувся з великої війни, щоб продовжити діло своєї родини у Бредлівіллі; полковник зацікавлений у багатьох громадських організаціях». Утім, полковник повернувся з Франції з розбитими тілом і душею. На щастя для сім'ї, старший брат займався бізнесом допоки син полковника не підхопив справи, тоді як сам полковник поринув у втрачений світ спогадів. Владі старого полковника прийшов кінець» [11, 14]. Окрім важкого психосоматичного стану протагоніста (воєнних травм) вбачаємо конструювання МК через відчуження літнього персонажа, позбавлення авторитету, втрату самостійності. Суттєвими є характеристики його сина та невістки, оскільки від них залежить життя літнього полковника. Флойд Кінкейд — найвпливовіша людина у місті,

центральна фігура усіх громадських організацій. Під час Другої світової війни Флойд служив на флоті, після повернення одружився на уродженці Бредлівілля та успішно розвинув батьківський бізнес. Морін, дружині і однолітку Флойда, 42 роки. Подружжя таємно звинувачують одне одного у відсутності у них дітей, однак ніхто не хоче нічого точно дізнатись.

Сюжет розгортається навколо відкриття нової будівлі Військової академії, у якій полковник є найстарішим серед першого випуску кадетів. Академія запрошує полковника як почесного гостя. Незважаючи на фінансові інтереси свого сина в проектній угоді, пов'язаній із святкуванням академії, та попри попередню згоду, полковник відмовляється брати участь у почесній події. Під час перемовин старий дізнається, що його колишні друзі по академії давно померли, і цей факт змушує персонажа по-іншому подивитися на цю подію: «... не хочу брати в цьому участі. Не варто того... Немає честі бути найстарішим *будьким*. Найстарішим *випускником*, найстарішим *індіанцем*, найстарішим *броненосцем*, найстарішим *нічим*, бо це значить, що ти сам один» [11, 46]. Драматургічна колізія п'єси полягає у розбіжності інтересів молодшого Кінкейда та його літнього батька. Тоді як Бредлівілл може отримати чимало зиску від події святкування, а заможні мешканці ще більше розбагатіти, полковник вбачає у заході трагедію свого віку. Флойд готовий свідчити, що старий батько схильний до старечої деменції, а отже, — некомпетентний. Молодший Кінкейд хоче пустити в бізнес земельну ділянку, яку полковник прагне залишити без змін. Це місце, де полковник вперше закохався, що має велике значення для персонажа у його пізній зрілості. Морін має рацію, коли зазначає, що тесть ставиться до цієї землі, як до священної [11, 23]. Відвідуючи цю ділянку, полковник згадує юність, а спогади становлять сенс життя для головного героя. Коли полковник дарує землю синові, старий навіть не здогадується, що вона йому (полковникові) більше не належить. Примирення старого полковника із сином у фіналі драми дає підстави визначити міжгенераційні стосунки у даному творі як продуктивні згідно з моделлю «солідарність-конфлікт».

Упродовж розгортання сюжетної лінії спостерігаємо зверхнє ставлення родичів полковника до нього: невістка змушує старого весь час дивитися телевизор та залякує тестя геріатричним будинком; син відмовляється везти батька на автомобільну прогулянку; друзі Флойда та Морін відгукуються про полковника негативно. У сучасному американському суспільстві М. Гуллетт називає таке ставлення «особливо обурливим культурним явищем», що по суті сприяє «запереченню особистості літніх людей» [9, 191]. Водночас полковника навряд чи

можна назвати приємним співрозмовником: він руба з плеча — неприховано зневажає релігійні погляди (ображає священика) та жіночі права (у розмовах із невісткою). Позбавлена сентиментів військова служба та реалії війни сформували жорсткий характер головного героя. Разом з тим, після контузії протагоніст «Найстарішого випускника» часто не вислуховує своїх співрозмовників, згадує фронтові історії та скаржить на долю. Однією із непоправних втрат полковника є смерть сина Франкліна (старшого брата Флойда), який загинув під час тренувального польоту у Другій світовій війні. Згадки про Франкліна завжди засмучують полковника: «Такий нікчемний старий пердун, як я, мусить жити, поховавши прекрасного юнака» [11, 23].

З погляду літературознавчої геронтології, важливу складову динаміки старіння протагоніста складають його спогади про власного батька, який дуже суворо виховував полковника попри статки родини. МК між двома поколіннями Кінкейдів можна пояснити прагненням полковника наслідувати модель виховання батька, для якого робота була понад усе.

Сумна картина геронтогенезу представлена у фінальній сцені драми: після інсульту полковник залишається вдома, а його кімната нагадує лікарняну палату. Намагання доглядальниці підбадьорити літнього чоловіка є марними:

ПОЛКОВНИК: До біса! Нащо мені берегти сили? Не можу рибалити, грати в доміно, ні чорта. Надто старий. Надто старий для всього [11, 58].

Головний герой почуває себе наляканим — порівнюючи себе із старими деревами, які гниють у землі, та трупами у траншеях під час війни, полковник виголошує, що його поїзд смерті прибуває, та чує по собі подзвін. Попри турботу сім'ї, може, вже запізнїлу, протагоніст морально спустошений: «Для мене тут нічого не залишилося. Всіх, кого я бачив та пам'ятаю, не стало в цій країні. Зникли навіть звуки речей» [11, 59]. В останніх репліках полковник шкодує, що не обрав кар'єру фермера, обговорюючи з близькими людьми нереалізовані можливості.

Міжпоколінневий конфлікт у п'єсі посилюється такими геронтомаркерами, як фрагменти «перегляду життя», самотність, танатичні роздуми, які в купі з трагедією втрати старшого сина та аблеїзмом полковника створюють в драмі песимістичну поетику геронтогенезу. Також потужними є ейджистські висловлювання молодшого покоління («нарікає та скаржить цілими днями»; «шарпає нерви») та самостереотипізація протагоніста.

У п'єсі Стівена Гурджиса «Між берегом і божевільям» («Between Riverside and Crazy», 2015) МК значно підсилює еволюцію літнього протагоніста.

Головний герой п'єси Гурджиса — колишній поліцейський, афроамериканець Волтер «Попс» Вошінгтон, який, подібно до шекспірівського короля Ліра, поступово наближається до межі «між берегом та божевільям», в якій сплелися прямий та переносний смисли драматичного твору. У першому акті впертість літнього персонажа у вирішенні, на перший погляд, побутового питання призводить його до конфліктів із сином та колишньою напарницею, яка відноситься до Волтера Пopsа, як до рідного батька. У другому акті в результаті несподіваної сексуальної пригоди літній чоловік переживає інфаркт, що поступово змінює його ставлення до конфліктної ситуації з квартирою, до сина, до самого себе та свого майбутнього.

Суперечливий портрет протагоніста зумовлений непростотою вдачею персонажа. Волтер Попс позиціонує себе надзвичайно позитивно: «Я — колишній коп, ветеран війни, літній громадянин, який завжди вчасно платить державну ренту з 1978 року» [8, 13]. Важливим елементом драматичного оповідання є епізодичні згадки про судовий позов протагоніста восьмирічної давнини проти міста Нью-Йорк. Також з фрагментів реплік можна зрозуміти, що ще під час служби в поліції Волтер Попс пішов відпочивати до бара, який вважався забороненою зоною для співробітників. В інтерпретації Волтера Пopsа білий офіцер поліції шість разів вистрілив у нього, обізвавши при цьому зневажливим словом «нігер». І хоча білий офіцер, який стріляв у головного героя, був засуджений та поніс найсуворіше покарання, Волтер Попс не припинив позов, вимагаючи у міста значну суму як відшкодування моральних та матеріальних збитків. Попри його обурення, яке не вщухає з роками, ситуація в барі в переказі колишньої напарниці Одрі О'Коннор постає в дещо іншому світлі:

ПОПС: Я був копом, нагородженим багатьма відзнаками.

ЛЕЙТЕНАНТ О'КОННОР: Ні, не був. Вибач. Ти не був копом, нагородженим багатьма відзнаками. Ти був посереднім копом [8, 30]... У ту ніч, Волтер, ти не чергував, не показав посвідчення офіцера поліції, а рівень алкоголю в твоїй крові був достатнім для книги рекордів Гіннеса! [8, 33].

Навіть з надійними адвокатами колишньому копу не вдається домогтися свого. Більш того, він може втратити квартиру на Ріверсайд-драйві, а це житло субсидоване федеральною службою. Зауважимо, що у назві комедії закодоване порушення семантичного зв'язку в словосполученні. Так, у боротьбі за свої права персонаж ризикує опинитися на межі божевілья та без квартири з низькою орендною платою.

Спостерігаємо міжпоколінневий конфлікт Пopsа як з Джуніором (його сином), так і з Одрі

(колишньою напарницею, майже дочкою). Ці близькі люди протагоніста намагаються умовити Попса припинити позов, щоб не втратити житло наприкінці життя, втім намарно. Непохитність Волтера Попса у судовому питанні створює образ впертого старого, хоча одночасно центральний персонаж має низку позитивних характеристик. Зокрема, він люблячий і турботливий батько, який радіє можливості появи онука, а також скорботний вдівець. Так, колишній коп не просто дозволяє друзям Джуніора безкоштовно жити у своїй квартирі, а ще й годує їх за свій рахунок. Примітно, що друзі сина відчують себе комфортно з представником старшого покоління і називають його Татом (Dad — англ. м.), хоча Волтер Попс не припиняє заперечувати проти такого звернення. Так само шанобливо ставиться до свого колишнього наставника і напарника Одрі О'Коннор (без огляду на відвертий діалог, наведений вище). Лейтенант просить Волтера Попса провести її до вітваря під час весільної церемонії, що свідчить не тільки про повагу, а й дочірню довіру.

Однак батьківське ставлення протагоніста до молодшого покоління не знаходить відгуку у Джуніора, у відносинах з яким вбачаємо дисфункцію міжпоколінневої взаємодії. Непорозуміння між батьком і сином обопільно: Джуніор заявляє, що замість батька його виховував коп, і звинувачує Волтера Попса в недостатній турботі про матір за її життя. Старіючого батька обурює незаконний спосіб життя і невдячність сина за наданий притулок. Лише після серцевого нападу літнього персонажа ситуація в родині кардинально змінюється. Зрозумівши обопільно, що можуть втратити єдину рідну людину, батько і син нарешті вислуховують один одного. Більш того, Волтер Попс згадує свого батька (комівояжера), якого ненавидів і доклав усіх зусиль, щоб не бути схожим на людину, яка вибрала мандрі замість сімейного життя. Тепер головний герой не просто змінює ставлення до батька, якого фактично не знав, а й вирішив пройти його шлях, однак, з тією різницею, що він повернеться до Джуніора після мандрів.

У відкритому фіналі п'єси С. Гурджиса, коли Волтер Попс відправляється у мандрі і залишає свою оселю сину, вбачаємо вирішення МК та позитивну динаміку старіння, основи якої були запропоновані вище Б. Ваксман у метафорі подорожі [17]. М. Хелворт також вбачає у мандрівці форму звільнення літніх персонажів від ейджистського стереотипу осілого способу життя, притаманному пізній зрілості [10, 88].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. У США до другої половини ХХ ст. констатуємо реалії, що знайшли висвітлення у драматургії, створивши плідне поле дослідження феномену МК. Хоча тривалість життя стає довшою, дорослі діти літніх батьків все частіше ставлять під питання свій обов'язок перед батьками. На фоні цього літні люди відчують себе все менш захищеними, підвищується рівень тривожності й конфліктності із молодим поколінням. Серед особливостей МК у творах для сцени, написаних у різні проміжки драматичного процесу США другої половини ХХ — початку ХХІ ст., виявлено дієвість концепції амбівалентності у сімейній взаємодії, а модель «солідарність–конфлікт» створює гетерогенну картину пізньої зрілості та дозволяє краще зрозуміти складнощі старших людей та їхніх дорослих дітей. Драматурги зображують старість, яка ще має сили відстоювати себе; яка хоча і робить людину заручником у власній родині, але не позбавляє її права вибору. Можливість подорожі збагачує протагоністів проаналізованих творів, уможливаючи умиротворення і гармонію в спілкуванні з молодшим поколінням. МК спонукають до самоствердження та внутрішнього розвитку протагоністів літнього віку (удови у п'єсі «Подорож до Баунтіфула» / вдівців у п'єсах «Найстаріший випускник» і «Між берегом і божевіллям»). Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаємо в аналізі МК на прикладі подружнього життя (на матеріалі п'єси «На Золотому озері» Е. Томпсона), а також у професійному середовищі (на матеріалі п'єси «Перший понеділок жовтня» Дж. Лоуренса та Р. Лі).

ДЖЕРЕЛА

1. Ермолаева М.В. Структура эмоциональных переживаний в старости. *Мир психологии*. 1999. № 2. С. 123–133.
2. Крайніков Е.В. Геронтологія : словник-довідник. Київ : Паливода О.В., 2010. 352 с.
3. Смолькин А.А. Межпоколенческие конфликты в повседневной жизни. *Социологические исследования*. 2010. № 11. С. 110–114. URL : <http://ecsocman.hse.ru/data/2011/03/01/1214893763/Smolkin.pdf> (дата обращения : 03.09.2019).
4. Тополь О.В. Філософія похилого віку: екзистенційний та соціокультурний вимір : дис. ... д-ра філософ. наук : 09.00.03 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2013. 392 с.
5. Cole T.R. *The Journey of Life. A Cultural History of Aging in America*. Cambridge : Cambridge UP, 1992. 260 p.

6. Foote H. *The Trip to Bountiful*. New York : Dramatists Play Service Inc., 1998. 58 p.
7. Giarrusso R. Ageing Parents and Adult Children: new perspectives on intergenerational relationships. *The Cambridge Handbook of Age and Ageing* / ed. by Malcolm L. Johnson. Cambridge : Cambridge UP, 2005. P. 413–421.
8. Guirgis S. A. *Between Riverside and Crazy*. New York : Theatre Communication Group, 2015. 71 p.
9. Gullette M. M. *Agewise: Fighting the New Ageism in America*. Chicago : The University of Chicago Press, 2011. 294 p.
10. Hepworth M. *Stories of Ageing*. Buckingham : Open UP, 2000. 143 p.
11. Jones P. J. *The Oldest Living Graduate*. New York : Dramatists Play Service, 1976. 63 p.
12. King J. *Discourses of Ageing in Fiction and Feminism: The Invisible Woman*. N. Y. : Palgrave Macmillan, 2013. 221 p.
13. Lowenstein A. Global Ageing and Challenges to Families. *The Cambridge Handbook of Age and Ageing*. Cambridge : Cambridge UP, 2005. P. 403–412.
14. Maierhofer R. Desperately seeking the self: gender, age, and identity in Tillie Olsen's *Tell me a Riddle* and Michelle Herman's *Missing*. *Educational Gerontology*. 1999. Issue 25. P. 129–141.
15. Mangan M. *Staging Aging*. Bristol, 2013. 276 p.
16. Warburton E. The Perspective of the Past: Horton Foote's *The Trip to Bountiful* (1953) [Electronic resource]. URL: <http://2ndstorytheatre.com/the-perspective-of-the-pasthorton-footes-the-trip-to-bountiful-1953/> (access date: 01.09.2019).
17. Waxman B. F. *From the Hearth to the Open Road: A Feminist Study of Aging in Contemporary Literature*. N. Y. : Greenwood Press, 1990. 205 p.

REFERENCES

1. Yermolaieva, M. V. (1999). Struktura emotsionalnykh perezhivaniy v starosti [Structure of Emotional Feelings in Old Age]. *Mir psikhologii*, 2, 123–133.
2. Krainikov, E. V. (2010). Herontolohiia [Gerontology]. *Slovyk-dovidnyk, K.* : Palyvoda O. V., 352 p.
3. Smolkin, A. A. (2010). Mezhpokolencheskie konflikty v povsednevnoi zhizni [Intergenerational Conflicts in Routine Life]. *Sotsiologicheskie issledovaniia*, 11, 110–114. <http://ecsocman.hse.ru/data/2011/03/01/1214893763/Smolkin.pdf>
4. Topol, O. V. (2013). Filosofiia pokhyloho viku: ekzystentsiinyi ta sotsiokulturnyi vymir [Philosophy of Old Age: existential and socio-cultural dimensions]. *Dys. d-ra filosof. nauk: 09.00.03, Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova, K.*, 392 p.
5. Cole, T. (1992). *The Journey of Life*. USA: Cambridge UP.
6. Foote, H. (1953). *The Trip to Bountiful*. USA: DPS.
7. Giarrusso, R., Silverstein, M., Gans, D., Bengtson, V. L. (2005). Ageing Parents and Adult Children: New Perspectives on Intergenerational Relationships. *The Cambridge Handbook of Age and Ageing*. UK: Cambridge UP.
8. Guirgis, S.A. (2015). *Between Riverside and Crazy*. USA: TCG.
9. Gullette, M. M. (2011). *Agewise: Fighting the New Ageism in America*. USA: University of Chicago Press.
10. Hepworth, M. (2000). *Stories of Ageing*. UK: Open UP.
11. Jones, P. J. (1976). *The Oldest Living Graduate*. USA: DPS.
12. King, J. (2013). *Discourses of Ageing in Fiction and Feminism: The Invisible Woman*. UK: Palgrave Macmillan.
13. Lowenstein, A. (2005). Global Ageing and Challenges to Families. *The Cambridge Handbook of Age and Ageing*. UK: Cambridge UP.
14. Maierhofer, R. Desperately Seeking the Self: Gender, Age, and Identity in Tillie Olsen's *Tell me a Riddle* and Michelle Herman's *Missing*. *Educational Gerontology*, UK: Routledge.
15. Mangan, M. (2013). *Staging Aging*. UK: Intellect.
16. Warburton, E. (2014). The Perspective of the Past: Horton Foote's *The Trip to Bountiful* (1953). <http://2ndstorytheatre.com/the-perspective-of-the-pasthorton-footes-the-trip-to-bountiful-1953/>
17. Waxman, B. F. (1990). *From the Hearth to the Open Road: a Feminist Study of Aging in Contemporary Literature*. USA: Greenwood Press.

Дата надходження статті до редакції: 12.09.2019 р.

Прийнято до друку: 15.10.2019 р.